

Antonín K. K. Kudláč

„TAJEMNO, HRŮZNO, MUŽNO, PITORESKNO I SMĚŠNO...“ (POKUS O OBNOVENÍ RODOKAPSU NA SKLONKU 20. STOLETÍ)

Radikální změny, k nimž došlo na českém knižním a časopiseckém trhu po roce 1989, s sebou přinesly mimo jiné i pokusy o návrat k osvědčeným žánrovým modelům a formám prezentace populární literatury z doby před oběma totalitami, tedy především z období první republiky, které bylo ve zpětném pohledu chápáno jako „zlatý věk“ spotřebního čtiva. A tak se vedle například *Večerů pod lampou* znovu objevila ve stáncích také sešitová edice *Rodokaps*, navazující na tradici předválečných *Románů do kapsy*.¹

Nápad „resuscitovat“ *Rodokaps* vzešel z rozhovoru mezi novinářem Ivanem Doležalem a spisovatelem a trampským písničkářem Jaroslavem Velinským, na něhož se koncem ledna 1990 obrátili vydavatelé trampského samizdatového „občasníku“ *Boďlák*, zda by jim nepomohl s vydáváním profesionálního časopisu pro trampy. Velinský s Doležalem došli v diskusi k závěru, že periodikum jednostranně zaměřené na trampské publikum by nenašlo dostatečný počet odběratelů a daleko lepší by bylo tematický záběr rozšířit, přičemž byl jako určitý vzor zmíněn předválečný *Rodokaps*, který Velinský (* 1932) dobře znal z dětství. Zde nelze opomenout ani možný vliv sešitové edice *Karavana*, vydávané nakladatelstvím Albatros, v níž Velinskému vyšly na přelomu osmdesátých a devadesátých let dva romány.² Protože je jiný, vhodnější titul pro edici nenapadl, nechal si Doležal nakonec zaregistrovat právě tuto značku.

Velinský kontaktoval Iva Železného, tehdy redaktora nakladatelství Odeon, a pokusil se jeho prostřednictvím nabídnout obnovený *Rodokaps* tomuto nakladatelství. Společně přišli na lepší řešení: Železný byl současně členem druž-

¹ Alespoň okrajově a v návaznosti na původní edici se o obnoveném *Rodokapsu* zmiňuje Jiří POLÁČEK (2000: 166). Následující stať se pokouší vytvořit v základních rysech profil „nového“ *Rodokapsu* a zároveň jej srovnat s jeho prvorepublikovou podobou, jak ji představují Pavel Janáček a Michal Jareš (JANÁČEK – JAREŠ 2003: 71–74). Text je postaven, vedle zkoumání samotné edice, také na výpovědích těch, kteří ji tvořili a stáli bezprostředně u jejího zrodu, konkrétně spisovatele Jaroslava Velinského, nakladatele Ivo Železného a šéfredaktora *Rodokapsu* po celou dobu jeho „druhého života“ Ivana Doležala.

² *Cestou dračích lodí* (Karavana č. 227, 1989) a *Přidí k severu* (Karavana č. 245, 1991).

stva kulturních služeb Art-servis, v němž vedl nakladatelskou sekci, první čísla staronové edice nakonec tedy vycházela pod touto hlavičkou.

Úvodník *Rodokapsu* č. 1, který vyšel 28. června 1990 a do prodeje byl uveden počátkem července na tramském festivalu Porta v Plzni, se logicky hlásil k tradici svého prvorepublikového předchůdce. Vyjadřoval záměr vydávat v edici širokou škálu populární četby (jejíž charakteristiku měl vyjadřovat onen výčet z titulu mého příspěvku), doplněnou rubrikami, věnovanými především trampingu a příbuzným formám trávení volného času. Titulním románem tohoto prvního sešitu se stala Velinského detektivka z tramského prostředí *Mrtvý z Olivetské hory*. Volba právě uvedeného žánru byla symbolická, neboť původní *Rodokapsu* začínal také detektivkou (*Zelená paruka* R. Warisona).

Jak již bylo řečeno, zpočátku byl vydavatelem obnoveného *Rodokapsu* Art-servis, respektive jeho vydavatelská sekce, která se postupně transformovala do nakladatelství a vydavatelství Ivo Železný, s.r.o., v jehož produkci pak tato sešitová edice vycházela až do svého konce. Prvotní složení redakce tvořil I. Doležal jakožto šéfredaktor a tři redaktori: J. Velinský, Jiří Cihlář a Milan Franěk (původní vydavatelé tramského samizdatu *Bodlák*). S redakcí stabilně spolupracoval grafik Ondřej Pisch. Poměrně záhy, v roce 1991, opustil tým Velinský a krátce po něm i Cihlář a Franěk, kteří se pokusili o založení vlastního periodika. Novým redaktorem *Rodokapsu* se stal Vladimír Mátl a jako tajemnice redakce nastoupila Jaroslava Fejfarová. V tiráži po určitou dobu ještě figurují jména Dana Kavalecová a Petra Jodasová, které měly na starosti grafickou úpravu, nicméně trojice Doležal, Mátl a Fejfarová tvořila redakční páteř *Rodokapsu* až do jeho zániku.

Sešity formátu 29,5 × 21 cm, tedy o něco menšího než měl původní *Rodokapsu*, zpočátku vycházely nečíslované (prvních 6 sešitů), později už byly číslovány, a to jak přetržitě podle periodicity do roka, tak i průběžně podle jednotlivých sešitů. Celkem jich za deset let trvání vyšlo podle tohoto číslování 331, přičemž poslední se na pultech objevil v březnu 2000. Po první čtyři roky existence edice činil rozsah každého sešitu 80 stran, z něhož román obsáhl přibližně 60 stran, po přechodu na ofsetový tisk se celkový rozsah zmenšil na 64 stran, z toho román činil necelých 50 stran (existovaly ovšem i výjimky, kdy se román rozrostl prakticky na celý rozsah sešitu).

Kolem hlavní edice se záhy vyprofilovaly názvem odlišené řady. V roce 1991 začala vycházet série *Knihovnička Rodokapsu*, tvořená menšími sešitky formátu A5 o rozsahu 32 stran, obsahujícími kratší texty, které by na titulní román řádných čísel *Rodokapsu* nestačily. Původním, jen krátkodobě realizovaným záměrem bylo vydávat tuto řadu maximálně jednou za dva měsíce, nakladatel Železný však nakonec ve snaze co nejvíce zaplnit trh touto formou „čtíva“

sérii rozvrstvil podle žánru na jakési další „podřady“, takže tím vznikla *Knihovnička dobrodružství*, *Knihovnička napětí*, obsahující detektivky, *Knihovnička sci-fi* a *Knihovnička westernů*. V souvislosti s postupně navazovanými kontakty se zahraničními nakladatelstvími a literárními agenturami byly pro tento účel dále nakupovány celé řady krátkých novel, například *Čtyři proti bezpráví*, *Žena s koltem*, *Šerif Wyatt Earp*, *S biblí a koltem* ad. V polovině devadesátých let už vycházelo takovýchto v podstatě samostatných řad čtrnáct, tedy dvě denně včetně víkendů. Tyto knihovničky (podle nakladatele obsáhly všechny dohromady celkem více než 3000 sešitů) byly ovšem připravovány mimo vlastní redakci *Rodokapsu* – vznikly pro ně dvě samostatné redakce, jedna pro čtení pro muže a druhá pro ženy. Pro využití remitendy těchto řad vznikly sborníky nazvané 2× a 3×. Z vrácených sešitů se strhly původní obálky, sešity byly zkompletovány po dvou, respektive po třech, opatřeny novými obálkami a novou sazbou a vráceny na trh za cenu nižší, než činil součet cen původních sešitů (tato praxe se podobala tomu, jak s remitendou nakládala i většina prvorepublikových sešitových edic).

Stejný postup byl nakonec v roce 1999 použit i u *Rodokapsů* „řádných“, jejichž sudé číslo v tomto roce tvořil tzv. *Rodokaps Speciál*, vzniklý uvedeným způsobem ze dvou náhodně vybraných čísel z remitendy z předchozích let. Tato „speciální“ řada byla započítávána do číslování sešitů edice, ačkoli šlo vlastně o „recyklaci“ již vydaných děl.

Původně vycházel *Rodokaps* jako měsíčník. Vzhledem k úspěchu, který zprvu zaznamenal (remitenda tehdy činila pouze 10–15 %), se od října 1992 změnil ve čtrnáctideník, a přesně o tři roky později dokonce v týdeník, kterým formálně zůstal až do konce, započítáváme-li *Rodokaps Speciál*. Cena a náklad se logicky pohybovaly ve vzájemné souvislosti. Náklad, v tiráži neuváděný, zpočátku (pravděpodobně jen po dobu prvních dvou čísel) činil 70 000 výtisků, od druhého roku existence *Rodokapsu* pak klesl na 40 000 výtisků. Vzhledem k tomu, že se na trhu mezitím objevilo několik podobně zaměřených edic a časopisů (*Dodokaps*, *Karo*, *Weekend*, *Divoký Západ* ad.), náklad dále klesal – v polovině devadesátých let se držel mezi 20 000 a 25 000 výtisků, poslední čísla v roce 2000 už vycházela dokonce v počtu necelých 5 000 výtisků. Cena narůstala se snižujícím se nákladem a vzrůstajícími výrobními cenami – v roce 1990 se *Rodokaps* začal prodávat za 16 Kčs, v druhé polovině devadesátých let vzrostla cena v podstatě na dvojnásobek, aby pak v posledním roce vydávání činila 37,90 Kč.

Obnovený *Rodokaps* ukončil svou existenci z ekonomických důvodů. Koncem roku 1999 klesl jeho prodej pod rentabilní hranici a nakladatel na něm začal prodělávat. Protože se situace v nejbližších měsících nezlepšila, došlo na jaře 2000 k definitivnímu ukončení edice.

Rodokaps sklonku 20. století se snažil alespoň rámcově zachovat grafickou úpravu svého prvorepublikového předchůdce. Barevná, malovaná obálka (na rozdíl od prvorepublikových, často využívajících zejména filmové fotografie) byla opatřena tradičním, lehce modernizovaným logem edice v levém horním rohu. Ilustrace měly černobílý ráz, jednalo se většinou o pérovky, jejichž archaizující styl často odkazoval na předválečné předchůdce. Pro zadní stranu obálky využíval občas vydavatel barevné fotografie. Na tvorbě obálek a vnitřních ilustrací se podíleli výtvarníci zaměřeni na žánry populární literatury: například Karel Zeman, Alois Křesala, Milan Fibiger, Petr Utěšil, Jan Štěpánek a další. Nakladateli se podařilo pro spolupráci na obálkách získat také Čechokanadana Jana Sováka, který se proslavil jako ilustrátor bestselleru Michaela Crichtona *Jurský park*.

Cílová skupina čtenářů *Rodokapsu* byla, zdá se, poměrně různorodá (Ivo Železný ji lapidárně charakterizoval „od žáků základních a středních škol po univerzitní profesory a vězně“). Od počátku se edice zaměřovala především na trampy a vůbec na vyznavače volného života v přírodě, k nimž postupně přibýly ještě milovníci záhad, jimž byla v časopisu vyhrazena zvláštní rubrika. Na základě čtenářských ohlasů se dá rozlišit ještě další podskupina čtenářů, jejíž členové nepatří do žádné ze zmíněných kategorií: totiž čtenáři v důchodovém věku, jejichž motivací k četbě byly zřejmě vzpomínky na dětství a mládí. Kupodivu zřejmě četlo *Rodokaps* i poměrně dost žen. Podle sdělení Ivana Doležala dokonce vznikaly jakési neformální stolní společnosti, které zvaly redaktory, autory a ilustrátory *Rodokapsu* na svá setkání.

Beletristická část sešitu se skládala z titulního románu a četby na pokračování (v prvních číslech *Rodokapsu* takto vycházely detektivní povídky pod názvem *Z paměti amerického detektiva Léona Cliftona*. Zprvu se jednalo o úpravy původních „cliftonek“, později v témže duchu psané původní texty Jaroslava Velinského), které doplňovala publicistika a více či méně pravidelné rubriky. Nejtrvalejší životnost vykazovala rubrika nazvaná *Howgh...!* (název byl vybrán symbolicky, protože uzavírala každý sešit), s podtitulem „čtení pro tuláky, trampy, vodáky a další dobrodruhy“. Její náplní byly nejrůznější články s tematikou trampingu, cestování a s tím souvisejících zájmů. Doplněovala ji rubrika *Tenkrát na Západě*, přinášející zajímavosti z historie amerického Divokého západu, a dále *Zvěsti*, jež zahrnovaly pásmo kratších zpráv a aktualit, opět především z tramského prostředí. Určitou novinkou v celkovém zaměření rodokapsové publicistiky byla rubrika *Svět záhad, tajemství a dobrodružství*, jejímž prostřednictvím vycházeli tvůrci *Rodokapsu* vstříc zájemcům o současnou „záhadologii“. Čas od času se jako vložená příloha na vystřihování objevil i *Zpěvník Rodokapsu* s texty a notovými záznamy tramských a country písní. Nezanedbatelné místo bylo vytvořeno i pro čtenáře: *Rodokaps* přetiskoval jejich dopisy,

byly vyhlašovány čtenářské soutěže, občas zde čtenáři měli inzeráty na knihy apod. Z krátkodobých rubrik je možno jmenovat například *Serifové s vařečkou* nebo třeba *Sex ve spacáku*, která by v předválečném *Rodokapsu* asi jen těžko mohla vycházet.

Žánrová skladba edice byla ve srovnání s jejím předchůdcem až překvapivě chudá. Původnímu záměru redakce – obnovit *Rodokaps* jakožto periodikum zaměřené na populární literaturu v její plné žánrové šíři – se zpočátku dařilo. Velmi rychle však nakladatel sledováním remitendy zjistil, že nejlepší prodej mají westernové romány, a proto díla tohoto žánru nakonec tvořila většinu obsahu edice. Detektivky, horor, science fiction a případně další druhy literární fantastiky stály evidentně na okraji zájmu čtenářů *Rodokapsu* a byly proto zařazovány jen výjimečně (Ivan Doležal odhaduje, že na jeden román jiného žánru připadalo zhruba 30–40 westernů).³ Mezi zajímavá, ale v rámci edice solitérní díla patří pokus Jaroslava Velinského oprášit textem *El Hombre Dorado* (č. 10/93, vydáno pod jménem Kapitán Kid) podžánr tzv. leteckého románu, který byl typický právě pro prvorepublikový *Rodokaps*, nebo spojení westernu a science fiction v románu G. P. Walkera (Jiřího W. Procházky) *Hvězdní honáci* (č. 18/98 a č. 20/98).

Tvůrci obnoveného *Rodokapsu* zpočátku zamýšleli většinou reeditovat romány ze stránek svého předválečného předchůdce a jen výjimečně zařazovat nová díla od soudobých autorů. Čtenářům se proto dostalo příběhů od klasiků zahraniční dobrodružné četby (Edgar Wallace, Henry Rider Haggard, Max Brand) i od českých předválečných rodokapsových autorů, například Jaroslava Pokorného (1899–1940) pod pseudonymem Charles P. Whitte, Edvarda Pachmayera (1895–?) pod pseudonymem Erwin Rudyard nebo trojice Leopold Sekera, Josef Huml a Viktor Böhnel, publikující pod kolektivním pseudonymem Will Mac Khiboney. Není bez zajímavosti, že redakce nového *Rodokapsu* navázala kontakty se dvěma v té době dosud žijícími zástupci této autorské skupiny (už zmíněný Leopold Sekera a dále Jaroslav Danda), z nichž druhý jmenovaný se i přes svůj pokročilý věk (*1915) dokonce znovu pustil do psaní a pod pseudonymy Ben J. Boeters a J. M. Adam zde otiskl takřka tři desítky westernů.

Texty převzaté ze starého *Rodokapsu* byly ovšem velmi radikálně textově i obsahově upravovány, což podle svědectví Ivana Doležala často znamenalo je až z 80 % přepsat. Redaktoři proto začali prostřednictvím inzerátů i osobních kontaktů shánět nové autory, schopné vyhovět podmínkám tohoto druhu literární produkce. Že se jim to podařilo, o tom svědčí postupně narůstající počet

3 Pro zajímavost: žánr fantasy, který v průběhu devadesátých let začal vytlačovat z pozic popularity SF a dnes patří i u nás mezi literární žánry komerčně úspěšné, byl v *Rodokapsu* zastoupen pouze tituly *Země šílených bohů* (č. 4/95) od Caroly Biedermanové, *Ken Wood a meč krále D'Sala* (č. 2/91) a *Ken Wood a perly královny Maub* (č. 14/92) od George P. Walkera (pseudonym Jiřího W. Procházky).

původních příspěvků, publikovaných v rodokapsové tradici většinou pod anglickými pseudonymy. Mezi velmi plodné domácí autory tak patřil například Josef Pecinovský (*1946), jeden z nejzajímavějších tvůrců české science fiction osmdesátých let, který zde publikoval pod pseudonymy Joe Townway, Bruce Newman, Mike Williamson a Bernard Ant kromě fantastiky především westerny.

Vedle takovýchto „intencionálních autorů“ se v edici, podobně jako v prvorepublikovém *Rodokapsu*, občas objevili i hosté z jiných vrstev literatury. Zřejmě nejznámějším (dosud odhaleným) tvůrcem tohoto typu byl postmodernistický prozaik Jan Křesadlo (vl. jm. Václav Pinkava, 1926–1995), který pod pseudonymem Jake Rolands přispěl v roce 1993 westernem *Ranč U kotvy a hvězdy*.⁴

Texty pro překlad byly nakupovány především v Německu a v USA, již zmínované samostatné „knihovničky“, vydávané paralelně s „řádným“ *Rodokapsem*, pocházely prakticky výhradně z těchto zemí. Podle odhadu Ivana Doležala činil poměr původních a převzatých titulních románů zhruba 1:1. V anketách o nejlepší román ročníku, vyhlašované vždy na přelomu roku, mimochodem vítězila většinou díla českých autorů, byť anglické pseudonymy mohly čtenářům jen těžko prozrazovat jejich původ.⁵

Jak již bylo řečeno, žánrově edici dominoval western, jen občas doplněný detektivní prózou a science-fiction, horor a fantasy zde byly zastoupeny zcela okrajově (*Rodokaps* byl tradičně primárně zacílen na mužské publikum, proto v něm logicky nenalzáme ani stopy po milostné a sentimentální „ženské“ četbě). V této souvislosti se nabízí otázka, zda se nějak proměnil western (charakterizovaný naposledy jako „*napínavý příběh s nosnými kriminálními a milostnými prvky, umístěný do krajiny na pomezí civilizace a divočiny*“ v Severní Americe, se silně akcentovaným principem střetu dobra a zla a s výraznou postavou heroizovaného hlavního hrdiny – JANÁČEK 2004: 687) ve srovnání s jeho podobou v předválečném a protektorátním *Rodokapsu*. Pokusím se na tuto otázku odpovědět komparací dvou vybraných příběhů ze „starého“ a z „nového“ *Rodokapsu*.

Starší z obou srovnávaných textů, *Hrdina z Palodura* od Ch. Ballewa (jeden z mnoha pseudonymů Charlese Horace Snowa, velmi plodného amerického autora westernů), vydaný v květnu 1940,⁶ se odehrává ve státě Colorado, doba není určena ani přibližně. Druhý western, *Město supů* z roku 1994 a z pera Joe Townwaye (respektive Josefa Pecinovského),⁷ je situován kamsi na pomezí Spojených států a Mexika v blíže neurčené době. Oč v obou příbězích jde?

⁴ Viz heslo Jan Křesadlo (SLOVNÍK 1999: 457).

⁵ Funkci pseudonymů v tomto typu literární produkce, jak o ní píše JANÁČEK (2003: 44–45), zřejmě nepochopil Vladimír Novotný, který užívání anglických pseudonymů v *Rodokapsu* zcela odsoudil v příspěvku „Čeští Anglosasové aneb Na bezejmenných stezkách“ (NOVOTNÝ 1998).

⁶ Ballew, Ch.: *Hrdina z Palodura*, *Rodokaps* 259 (50), 24. 5. 1940 (JANÁČEK – JAREŠ 2003: 87, o autorovi TAMTÉŽ: 383).

⁷ Townway, Joe: *Město supů*, *Rodokaps* č. 14/94.

Hrdina z Palodura

Mladá a půvabná rančerka Mary Jane Janneyová se obává zlovolného Sama Bolta, bývalého farmářského partnera jejího otce a nyní mocného muže zdejšího kraje, který se chce zmocnit jejího majetku, a proto pojmá záměr písemně požádat o pomoc starého otcova přítele Giona Traska. Její kovbojové Tyčka Kennedy a Rim-fire Boggs však místo doručení jejího dopisu napíší o pomoc legendárnímu banditovi z kraje Paloduro, Rudému O'Maleyovi. Zrzavý desperát skutečně přijíždí do města Gibraltaru, ještě před tím se jej však pokusí místní šerif Ed Nesbit se svým pomocníkem zatknout za údajné přepadení a vyloupení dostavníku s penězi. O'Maley jim uniká a vzápětí navštěvuje Mary Jane na jejím ranči. Šerif se svými lidmi v podezření, že uprchlý lupič je zde, útočí na ranč, O'Maley svěčuje Mary Jane peníze podezřelého původu a mizí v noční tmě.

K šerifovu velkému překvapení se u něj druhého dne O'Maley objevuje a dobrovolně se vydává do jeho rukou, rozhodně však popírá, že by vyloupil dostavník, i že by byl někdy na ranči Mary Jane. Odkazuje se přitom na existenci bratra-dvojčete. Ve městě vypuká po zprávě o uvěznění slavného lupiče z Palodura velké pozdvižení a zároveň je zjištěno, že kdosi přerušil telefonické spojení města s okolním světem. Do Gibraltaru přijíždí Sam Bolt s najatým pistolníkem Sladem a objevují se zde i kovbojové z ranče Mary Jane. Rim-fire inzultuje Bolta, který urazí pověst sličné rančerky, a je uvězněn. Mary Jane přijíždí a účastní se soudního přelíčení s Rim-firem a O'Maleyem. Kovboj se sám (neúspěšně) hájí, je odsouzen, ale jeho zaměstnavatelka za něj platí kauci penězi, které u ní zanechal O'Maley. Ryšavý bandita si překvapivě vybírá za obhájce Mary Jane. Soudní proces je pře-

Město supů

Předehtu příběhu tvoří vyloupení banky v městě Horse Town, při němž je většina lupičů postřílena a jeden zjat, zatímco poslední prchne i s lupem. Do téhož města o něco později přijíždí Hank Douglas, který v uvězněném banditovi, čekajícím na popravu, poznává Dwighta Muddyho, jednoho z vrahů svého otčima, které pronásleduje. Druhého dne má být Muddy oběšen. Před exekucí označuje za svého uprchlého komplice kata, který má popravu provést. Kdosi přestřelí provaz a zločinec prchne. Obyvatelé i šerif Horse Townu se domnívají, že to učinil Douglas, který vše zpovzdálí pozoruje, a proto je jat a má být oběšen.

Hank je v noci vysvobozen starým přítelem Pigsbyem, se kterým se vydá po Muddyho stopách. Nalézají mrtvolu ze zálohy zastřešeného zástupce horsetownského šerifa a cesta je pak zavede do města Silver Rocku. Zde se dozvědí od místního šerifa Chuda Wilsona, Pigsbyho starého známého, že město ovládá banda zločinců v čele s El Capitanem, což není nikdo jiný než Muddy.

Hank a Pigsby upadnou v místním saloonu do nastražené pasti banditů. Muddy, který se domnívá, že v Horse Townu jej zachránil Hank, dává zmíněnému svobodu. Pigsby v Muddym mezitím poznává svého nevlastního syna Davyho a projevuje zájem s ním zůstat.

Hank je svědkem souboje Muddyho s Tučným Jimem, horsetownským katem a Muddyho komplicem, který se pokouší vymoci z něj ztracené peníze z vyloupené banky. Tučný Jim umírá. Hank zdánlivě odjíždí, vrací se však v noci do Silver Rocku a s pomocí Dolores, Mexičanky, kterou zachránil před násilníkem z Muddyho bandy, zajme Muddyho a skryje se s ním v šerifově domě. Bandité dům oblé-

rušen zprávou o obnově telefonního spojení, přičemž vychází najevo, že O'Maley byl v Paloduru zastřelen. Muž před soudem však stále tvrdí, že je tím, kým se prohlašuje, a radí se se svým „obhájcem“, který (respektive která) vydává jakési rozkazy svým honákům.

V závěru příběhu se karta zcela obrací: Bolt se svými muži je zatčen udánlivým O'Maleyem a kovboji a je konfrontován se skutečným stavem věcí. Byl to ve skutečnosti Bolt, kdo fingoval přepadení dostavníku, přerušil telefonní vedení a vše směřovalo k zabránění majetku Mary Jane. Zabiják Slade se pokouší uprchnout, v souboji s „O'Maleyem“ však padne. Jak se zjistí, pravý O'Maley byl skutečně zastřelen, zrzavý muž, který se za něj vydával, se odhaluje jako syn Giona Traska, který náhodou získá dopis Mary Jane, určený jeho otci. Na poslední stránce žádá sličnou rančerku o ruku a vše nasvědčuje tomu, že bude vyslyšen.

hají, Hankovi se podaří vyslat Doloresina bratra Pedra pro pomoc k šerifovi do Horse Townu. Obléhání je neúspěšné, nepomůže početní převaha zločinců, všelijaké léčky ani vyjednávání s využitím Pigsbyho jako vyjednavče. Konečně přijíždí z Horse Townu šerif Wedge, k Hankovu překvapení se však přidává na stranu zlosynů, s nimiž se již dříve, jak se nyní dozvídá, podílel na pašování zbraní. Hank jej sice přemůže a odzbrojí, banditi však vyhrožují smrtí Dolores a Pedra a Hank je zajat.

Muddy Hanka vyslýchá, Pigsby se jej pokouší bránit, ale je svým údajným synem zastřelen. Šerif Wedge využívá opilosti banditů, pokouší se ukrást peníze z bankovního lupu a zabít spoutaného Hanka jako nežádoucího svědka, je však probodnut Dolores. Hank ve finále románu pobije poslední zlosyny a v závěrečném souboji, ač sám vážně zraněn, zastřelí i Muddyho.

Pokud srovnáme po formální stránce oba westerny, které od sebe dělí více než půl století, zjistíme, že v základních rysech odpovídají danému žánru. V obou případech je využito tradičního času a prostoru (USA, zejména jejich střed a jih, někdy v druhé polovině 19. století), stejně tradiční je systém postav – hlavní kladný hrdina, většinou honák nebo lovec, doprovázený několika přáteli-pomocníky, ale často také osamělý bojovník proti bezpráví, proti němu záporná postava, bandita nebo mocný, avšak nečestný farmář, podporovaný skupinou všeho schopných zabijáků, dále pak krásná žena, cíl erotického zájmu záporné postavy a později partnerka kladného hrdiny. Kompozice je postavena na postupném rozvíjení motivu střetávání antagonistických postav a vrcholí jejich soubojem, symbolickým „posledním výstřelem“. Dějová linie je přehledná a přísně lineární, bez rozsáhlejších odboček a retrospektiv.

Jistý posun lze na první pohled objevit celkem logicky v jazykových prostředcích, jichž užil předválečný překladatel (jeho jméno neznáme) – a na druhé straně domácí autor devadesátých let. Nejde ani tak o výsledek gramatického a lexikálního vývoje, jako spíše o výraznější odstínění charakteristiky jednajících postav prostřednictvím jimi používané slovní zásoby. V *Hrdinovi z Palodura* využívají všichni hrdinové prakticky stejného nebo přinejmenším velmi podobného slovníku, ať už jde o krásnou farmářku, její kovboje, padoušského Bolta nebo kladného protagonistu románu, skrývajícího se pod identi-

tou proslulého zbojníka. V *Městě supů* lze naproti tomu odlišit, kdo právě hovoří a na kterou „stranu barikády“ patří – Hank Douglas a jeho spojenci používají skoro výhradně spisovnou češtinu jen s minimem hovorových slov, zatímco jazyk banditů je o něco ležérnější, hned v úvodu se například častují výrazy „ty hajzle“ a „ty svině“, tedy vulgarismy, které by bylo v předválečném *Rodokapsu* nalézt jen nesnadno.

Ještě zřetelněji se změnila celkové tempo a dynamika vyprávění. Děj westernu, vydaného na počátku protektorátu, se rozvíjí poměrně pomalu, významnou roli v něm hrají dialogy, napětí je hojně odlehčováno humorem, příběh proto působí uvolněným dojmem. Pecinovského rodokapsová próza z konce 20. století je dějově mnohem rychlejší, čemuž odpovídá i členění kapitol s větším důrazem na akční scény, ale také s propracovanějšími a realističtějšími deskripcemi prostředí. Hlavním důvodem jsou bezpochyby podstatně změněné parametry vnímání literárního textu současným čtenářem, který je silně ovlivňován dalšími médii, především filmem a televizí.

Ojedinelým příkladem inovace tradičního žánru populární četby v obnoveném *Rodokapsu*, konkrétně právě využívaného westernu, je již zmiňovaný dvoudílný román George P. Walkera (Jiřího W. Procházky).⁸ *Hvězdní honáci*⁹ se neodehrávají na Divokém západě 19. století, nýbrž v daleké budoucnosti, kdy se lidé pohybují meziplanetárním prostorem za pomoci obrovských hyperprostorových bytostí, nazývaných „krávy“. A právě na pozadí bojů o kontrolu této galaktické přepravy se odvíjí příběh Walkerových-Procházkových hrdinů.

Honáci „vesmírných krav“ se scházejí na planetě Studánka (Fountain) u příležitosti proslulého rodea s písečnými červy. Objevuje se zde i představitel velké přepravní společnosti, hrabě Georgij Kuzněcow. Rodeo končí tragicky v okamžiku, kdy jsou do arény zákeřně vpuštěni další píseční červi a zabijejí honáky. Za vším stojí Kuzněcow, který vzápětí unáší děti předního honáka Joe Harpera na svůj bitevní křižník Trismarck. Z pozice síly pak vyjednává s honáky o výhodné koupi velkého množství „krav“ i „telat“, které potřebuje pro přepravu diamantových hor z planety Koh-i-noor, ohrožené výbuchem hvězdy.

Honáci v čele s farmářem Sealem Westleyem ovšem nepodléhají nátlaku a vyzývají Kuzněcowa na Souboj, což je jeden z formalizovaných prostředků řešení sporů v intencích tzv. psychokinetiky, nauky vytvořené již mrtvým Jamesem Garciou Cooperem, jedním z Velké Pětky, tedy pětice legendárních dobrodruhů, objevitelů „dobytcí“ galaktické přepravy, k níž patřili i Harper a Westley.

Kuzněcow zákeřně poruší pravidla Souboje. V rozhodujícím okamžiku se do boje překvapivě vloží samotné „krávy“, které vyčítí ohrožení svých honáků, a svými ohromujícími silami zničí bitevní křižníky Kuz-

8 Kniha poprvé vyšla pod jménem Jiřího W. Procházky a s ilustracemi Káji Saudka v nakladatelství Altar (1996).

9 George P. Walker: *Hvězdní honáci*, Rodokaps č. 18/98.

něcowovy společnosti. Hrabě je obviněn z únosu a ohrožení galaktické dopravy a deportován na věžeňskou planetu.

Druhá polovina románu začíná na planetě Skořáпка (Shell), v jejímž největším kaňonu se „vesmírná telata“ zbavují skořáпки, v níž první měsíce po narození cestují kosmickým prostorem. William Downey, zvaný Indiány Dlouhý Bílý Vlasy, další člen Velké Pětky, objevuje v kaňonu mrtvé „tele“, zabité záhadnými diamantovými břity. Velká Pětka přilétá na planetu a v Downeyho legendární „kyboptěře“, nazývané Pán Much, se snaží zjistit příčiny záhadné události. Z nitra planety vylézají krystaličtí ještěři „carbosauri“, údajně zničení na planetě Koh-i-noor, a začnou devastovat lidské přibytky i tovary.

Na scénu se vrací hrabě Kuzněcow, uprchnuvší z věžeňské planety. V připraveném vysílání centrální galaktické televize nabízí pomoc své společnosti, která má být zárukou řádu

*Návrat hvězdných honáků*¹⁰ přináší nová dobrodružství týchž hrdinů o několik let později. Další z členů Velké Pětky, Jean Du Pont zvaný Old Bearhand, žijící na planetě Jezírko (Lake), zjišťuje s pomocí svého syna Patricia, že v tamních lesích se objevují nebezpeční zabijáčtí kyberoidi, maskovaní jako lesní zvířata. Současně William Downey a Joe Harper s pomocí továrníka Heinusse a jeho dcery, reportérky Rosemarie, objevují v jezeře, kde regenerují „telata“, jedno z nich zraněné. Společně pak navštěvují Old Bearhanda. Mnozí se zprávy o podivných sebevraždách „krav“, které se náhle a bez důvodu vrhají do nitra hvězd a tím ničí i okolní planety.

Hrdinové dešifrují v básních módního poetry José Del Passadeny názvy zničených pla-

a prosperity. Po jeho projevu se ještěři vrací tam, odkud přišli. Hrabě intrikami v Parlamentu přinutí honáky, aby odevzdali své zbraně i Pána Much a především aby předali svá stáda jeho společnosti. Honáci se stávají terčem posměchu médií. Odcházejí do illegality a organizují odboj osadníků i Indiánů na planetě Skořáпка proti Kuzněcowově společnosti.

Honáci záhy odhalují, že carbosaury nechal na Skořáпку dovézt Kuzněcow a ovládá je pomocí chrličů záření. Zmocňují se svými hyperprostorovými oři a později i jedné z farmářských lodí. Postupně získávají v boji převahu a poradí si i s krystalickými ještěři. Kuzněcow dává povel zničit celou planetu, jeho vojáci však se vzpomínkou na zásah „krav“ u planety Studánka rozkazu neuposlechnou. Kuzněcow se pokouší prchnout, ale jeho modul při chybném manévrování exploduje. V Galaxii zavládne mír.

net včetně Jezírka, které má zřejmě přijít na řadu jako další. Charismatický básník vystupuje v televizi a štvě proti honákům. Mezitím se odehrávají další do té doby neobvyklé události: na „kravy“ útočí hyperprostorová monstra zvaná Mezihvězdní medvědi, přičemž zahyne několik honáků, a objevuje se Grader, legendární stroj J. G. Coopera, jednoho z Velké Pětky, nyní proměněný ve vraždící mechanismus. Honáci nacházejí azyl na staré dobré Zemi.

V Calf Lake City na Jezírku vypuká boj osadníků proti Kuzněcowovým Gardarům i jejich místním přísluhovačům. V boji s Graderem zahyne Westley. Old Bearhand oživuje Ježka (Hedgehog), další z bájných strojů Velké Pětky, po léta dobře uschovaný, a chce jej

10 George P. Walker: *Návrat hvězdných honáků*, Rodokaps č. 20/98.

nasadit proti Graderovi. V básníku Del Passadenovi je odhalen hrabě Kuzněcow, který opět vydírá celou Galaxii. V závěrečné bitvě u planety Jezírko je poražen a prchá do nitra zdejší hvězdy, kde si zřídil základnu. V souboji s Downeyem a Harperem Kuzněcow a jeho pobočník Ratman zahynou, hvězda nakonec

exploduje, ale ještě předtím se honící i s planetou za pomoci „krav“ stihnou evakuovat.

Všechny záhady, včetně té, jak se Kuzněcow dokázal kdysi zachránit a jak se mohl zmocnit Cooperova Graderu, jsou vysvětleny a potomci členů Velké Pětky přebírají symbolické dědictví svých předků.

Oba Procházkovy rodokapsové romány jsou především postmoderní hrou. Tradiční westernový půdorys je významně obohacen prvky science fiction, respektive její vývojově starší subžánrové modifikace, nazývané „space opera“ (NEFF – OLŠA 1995: 35). Není to jistě náhoda, vždyť termín „vesmírná opera“ odkazuje právě na western jakožto „koňskou operu“ (horse opera), jejíž nikdy nekončící souboj dobra a zla, drsní, leč poctiví hrdinové i zákešní padouši a ritualizované souboje jsou ovšem přeneseny do kosmického prostoru vzdálené budoucnosti.

Jeden z hlavních rysů postmoderní literatury, manifestovaná intertextualita, je sice charakteristický i pro současnou SF literaturu, obvykle ovšem podle mého názoru nikoli v takové míře jako v tomto případě. Procházka protkal své texty, psané se značnou dávkou ironie a nadhledu, hustou sítí odkazů na nejrozličnější literární i filmová díla, v první řadě pochopitelně westernová (asi nejvíce romány Karla Maye), ale i na klasiku žánru science fiction (Isaac Asimov, autoři tzv. zlatého věku sci-fi atp.). Na jednom místě se dokonce odkazuje na svou vlastní tvorbu (sbírka povídek *Tvůrci času* z roku 1991) a v některých vedlejších postavách lze identifikovat skutečné osobnosti domácí SF subkultury (Ondřej Neff, Ivan Adamovič ad.).

Takovýto žánrový amalgám byl na stránkách novodobého *Rodokapsu* skutečně jevem dosti vzácným; redakce zřejmě usoudila, že přes veškerou jeho čtivost by publikum další podobné experimenty nemuselo přijmout. Základním žánrovým modelem této edice tedy nakonec zůstal western, ve své podstatě dosti tradiční a jen mírně upravený s ohledem na požadavky současného čtenářstva.

ZÁVĚR

Rodokaps 90. let 20. století převzal od svého předválečného jmenovce především základní schéma, tj. podobu „kvazičasopisu“ (termín Pavla Janáčka), knižnice sešitového formátu, jejíž ústřední částí byl román, doplněný publicistikou. Novinkou byla určitá žánrová jednostrannost, odpovídající zhruba prvorepublikovému *Rodokapsu* z jeho „westernového období“ (1937–1941). Nový *Rodokaps* měl o něco větší stránkový rozsah než jeho předchůdce, který si zase naopak udržoval relativně stabilní náklad, což se v devadesátých le-

tech v prostředí prudce se zaplňujícího trhu mohlo jen těžko podařit. Poněkud jinou tvář měly i doprovodné rubriky, jejichž forma i obsah ve zcela odlišné kulturně-spoločenské situaci na konci 20. století pochopitelně doznaly značných změn (oproti první republice se zde například nesetkáváme s dějepisnými a kulturněhistorickými články).

Jak hodnotí oněch deset let s *Rodokapsem* sami jeho tvůrci? Ivan Doležal oceňuje obnovení jako dobrý nápad, protože v době svého vzniku měl podle něj „svým čtenářům co říct“, navíc, jak se domnívá, „byl jakousi svěbytnou součástí jednoho z proudů, které se podílely na převratu v roce 1989 a svržení totality“. Ivo Železný jakožto nakladatel vidí za sebou desítky milionů výtisků *Rodokapsu*, které podle něj leží v domácnostech a stále se čtou (odkazuje se přitom na výzkum STEM, podle něhož se vyhazovala jen 2 % sešitů). Reflexe Jaroslava Velinského je poměrně hořká: „Byla by to bývala hezká hra na vydávání relativně levných dobrodružných příběhů – pokud by ovšem někoho takové příběhy zajímaly. [...] Pakliže *Rodokaps* nenašel dostatek čtenářů, kteří by ho uživil, není divu, že zanikl. A neměl-li ho kdo číst, žádná škoda.“

Stejně jako *Romány do kapsy* z éry první republiky, i jejich novodobý potomek si určitě zaslouží detailnější výzkum než jen stručné shrnutí faktů čtyři roky po zániku edice. Možná to bude vyžadovat ještě o něco větší časový odstup, ale v budoucnosti jistě i „nový“ *Rodokaps* najde své bibliografy a dějepisce.

LITERATURA

JANÁČEK, Pavel – JAREŠ, Michal

2003 *Svět rodokapsu. Komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století* (Praha: Karolinum)

JANÁČEK, Pavel

2004 „Western“, in *Encyklopedie literárních žánrů*, eds. Dagmar Mocná, Josef Peterka (Praha – Litomyšl: Paseka), s. 687–692

NEFF, Ondřej, – OLŠA, Jaroslav, jr. (eds.)

1995 *Encyklopedie literatury science fiction* (Jinočany: H+H)

NOVOTNÝ, Vladimír

1998 „Čeští Anglosasové aneb Na bezejmenných stezkách“, *Populární literatura v české a slovenské kultuře po roce 1945*, ed. Richard Svoboda (Praha – Opava: ÚČL – Slezská univerzita), s. 43–48

POLÁČEK, Jiří

2000 „Triviální literatura“, in *Průhledy do české literatury 20. století* (Brno: CERM)

SLOVNÍK

1999 „Jan Křesadlo“, in *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 1*, hl. red. Pavel Janoušek
(Praha: Brána), s. 456–457; autory hesla jsou Michaela Nondková, Vladimír Novotný